

mondig

Veilige haven

Voor iedereen

Een nieuw seizoen staat voor de deur. Mogen we weer rekenen op uw steun?

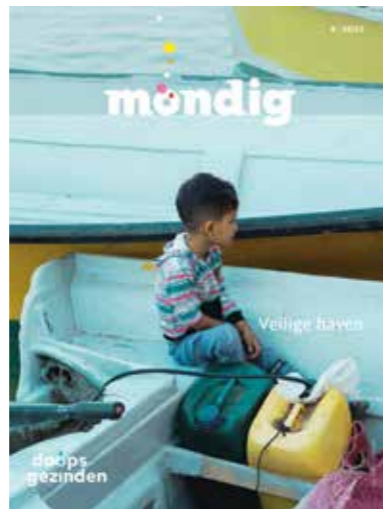
Afgelopen jaar was een bijzonder jaar. Veel dingen waren anders en toch hetzelfde. De podcast over het jaarthema 'Wereld van verschil' werd geïntroduceerd en er werd een gebedenboekje gemaakt. Een spannende nieuwe manier van het inhoudelijk vormgeven van het jaarthema. We moeten eerlijk toegeven dat de podcast weliswaar interessante gesprekken en genoeg geestelijke voedsel ontrent het jaarthema opleverde, maar dat hij nog niet echt zijn weg vond naar het publiek. Daarom zullen we, naast een podcast, in het nieuwe seizoen blijven zoeken naar manieren om te inspireren en te prikkelen.

U kunt uw bijdrage overmaken op NL19 ABNA 0243 4938 86 van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, o.v. 'vrijwillige bijdrage Mondig'.

U kunt ook onderstaande QR-code scannen.

De bladen bleven inspiratie bieden, ook na de naamsverandering. *Doopsgezind NL* en *Doopsgezind Plus* werden *Mondig* en *Mondig+*. Inhoudelijk veranderde er niets. Wel werden het blad en de nieuwe website op een nieuwe manier met elkaar verbonden, doordat unieke content over belangrijke thema's alleen op de website verscheen of alleen in een podcast werd behandeld. Zo konden blad, website en podcast elkaar versterken. Op die manier zijn bijvoorbeeld de thema's geweldloosheid, duurzaamheid, en de kloof tussen arm en rijk via verschillende media uitgediept. Dit alles was en is alleen mogelijk dankzij de bijdragen die we van u als lezers en bezoekers mogen ontvangen. Daar zijn wij zeer dankbaar voor en we hopen dat

we ook dit jaar mogen rekenen op uw – vrijwillige – bijdrage. Als richtbedrag hanteren we € 40,-. Is dat teveel voor u, dan is een kleiner bedrag natuurlijk ook prima. Uiteraard is een hoger

bedrag ook zeer welkom. Mocht u helemaal niet in staat zijn een bijdrage te geven, dan hoeft u *Mondig* niet op te zeggen want we willen graag dat ons blad voor iedereen beschikbaar is. <<

advertentie

Dopersduin
Wees welkom

HERFST
21 OKT T/M 27 OKT
VA €216,- PP.

Oorsprongweg 3
1871 HA Schoorl
tel. 072 509 12 74
dopersduin.nl

vooraf

We hebben dit allemaal keurig doorgenomen bij oefeningen en bij de training voor bedrijfshulpverlener. Maar dit is geen oefening. De procedures bij brandalarm treden in werking. Ik wacht op mijn collega's die de mensen naar buiten begeleiden en kijk waar het alarm is afgegaan.

Ik zie Juan wat verward uit de kapel komen. We wisselen een snelle blik. Juan is een traditionele zwerver; baard, oude kleding, kapotte schoenen. Verslaafd aan heroïne. Zit nooit langer dan een paar uur in de opvang: 'Je mag daar niks, er zijn teveel mensen, ik wil gewoon naar buiten.' Overdag maakt hij een kort praatje met één van ons en zoekt dan meestal een plekje, alleen, in de hoek van de binnenplaats. Als het daar te druk is gaat hij naar buiten. 'Als er maar rust is.'

Ik loop naar de kapel. Het alarm loeit. Het ruikt er naar heroïne. Als ik probeer het geluid weg te filteren tref ik een heilige plek aan. De houten krukken zijn tot een bank gemaakt, en voor in de kapel, tussen Maria, een paaskaars en de halve maan liggen bijbels, opengeslagen. Op de bank een opgepropte trui – als kussen – en er klinkt muziek uit de oude gettoblaster. Ik meen Pink Floyd te herkennen. En overal kaarsen. Waxinelichtjes op elke richel. Om het bankje een cirkel van lichtjes en tussen de stenen van het oude gewelf aangestoken kaarsen. De kaarsen tussen de stenen blakeren het gewelf zwart. Het rookt. De oorzaak is gevonden.

Ik aanschouw de heilige plek van warmte, hoop en licht die Juan voor zichzelf heeft gemaakt. Hij moet door de keuken zijn geslopen. Zag zijn kans om ongezien deze plek te creëren. Voor heel even. Juan is verdwenen in de hectiek. Ik zeg niks, en lieg tegen iedereen dat het de keuken was en dat er per ongeluk een bezem tegen het alarm is aangevallen.

De dag erna is Juan er niet. De dag daarna ook niet. Een week later is hij er ineens weer. Ik kijk hem in de ogen en hij mij. In het voorbijgaan fluister ik: 'Mooie plek had je gemaakt, met muziek en kaarsen.' Hij kijkt me verschrikt aan: 'Everyone knows?' 'Alleen ik', zeg ik. En hij, opgelucht: 'I'm sorry. But it is a safe place for me. The only one.'

Kalle Brüsewitz
Coördinator communicatie | kalle.bruesewitz@ads.nl

inhoud

4 **Elkaar helpen het goede te doen**
Naomi Ellemers over de psychologie van groepen

8 **Regenboogtheologie**
Aly Meijer over bijbel lezen als queer

16 **Voor de vrede van de stad**
Over de Vredesweek

22 **Veilig vertrouwen**
Ineke van Dongen over Veilige Kerk

en verder...

7 **firma de hoop**
10 **oecumene in Europa**
Franka Riesmeijer over CEC
12 **media & cultuur**
14 **naar een prachtig eiland**
Afscheid van Marion Bruggen
18 **het object**
Aizo Betten
20 **collecten**

21 **het lied van**
26 **bijbel**
27 **colofon**
28 **column** – Andries Bakker
Behouden aankomst?

Elkaar helpen het goede te doen

tekst Kalle Brüsewitz

‘Bereid je als groep voor op een reis door gevaarlijk berggebied’

Naomi Ellemers (1963) is *distinguished professor* en expert op het gebied van de sociale psychologie van organisaties, aan de Universiteit Utrecht.

De afgelopen jaren was ze onder meer voorzitter van een commissie die onderzoek deed naar sociale veiligheid in de wetenschap. Ook was ze lid van verschillende andere commissies op het gebied van sociale veiligheid.

‘Afwegen wat wel of niet acceptabel is’

Sociale veiligheid in groepen is een heel precair onderwerp. Hoe komt het dat dat zo gevoelig ligt, denkt u?

‘De afgelopen jaren heb ik hierover met heel veel mensen gesproken: klagers, beklaagden, leidinggevenden, omstanders, vertrouwenspersonen en hulpverleners. Een aantal observaties komt keer op keer terug. Ten eerste hopen mensen – misschien zelfs tegen beter weten in – dat het voldoende is om duidelijke afspraken te maken. Een meldpunt en een vertrouwenspersoon, dan kan er niks meer fout gaan denken ze. Als het toch fout gaat wordt vaak gehoopt dat het niet waar is. We zien dan dat mensen teleurgesteld zijn of zich een beetje schamen dat zoiets in hun omgeving kan gebeuren, ook al hebben ze er zelf geen rol in gespeeld. Dat

maakt het gemakkelijker om weg te kijken, een andere verklaring te zoeken, of het gedrag goed te praten.

Ten tweede vertellen veel mensen dat ze in het verleden hebben gemerkt dat melden niet zoveel zin heeft. Omdat er niet zoveel met de melding is gebeurd, of omdat het soms gemakkelijker is om het slachtoffer de schuld te geven – waarom heb je niet eerder iets gezegd? – of te wachten totdat het probleem zichzelf oplost, bijvoorbeeld doordat de betrokkene met pensioen gaat of het slachtoffer vertrekt.

Ten derde vertellen mensen die iets aan een misstand willen doen ons vaak dat ze zich heel eenzaam voelen. Vanwege de vertrouwelijkheid is er grote aarzeling om elkaar om raad te vragen, en

vaak weten mensen ook niet hoe eerdere meldingen zijn afgehandeld. Daardoor zijn ze meestal niet goed voorbereid en weten ze niet waar ze terecht kunnen voor advies of hoe ze het moeten aanpakken.

Al die overwegingen zorgen ervoor dat de drempel om een misstand te melden best hoog is, en dat meldingen of informele signalen lang niet altijd goed worden opgepakt. Maar dat er geen meldingen zijn betekent niet dat alles in orde is.’

U heeft het vooral over de psychologie van de groep. Waarom is de groep zo belangrijk?

‘Als je gedrag wilt veranderen is het te simpel om alleen te vertrouwen op het persoonlijke oordeel of de wilskracht van afzonderlijke personen. Er is een

Nog alerter op grens-overschrijdend gedrag

grijs gebied waarin je met elkaar moet afwegen wat wel of niet acceptabel is. Als de veranderde tijdgeest ervoor zorgt dat mensen vraagtekens zetten bij een bepaalde manier van werken, of bij omgangsvormen die jarenlang gebruikelijk waren, is niet iedereen van de ene dag op de andere ervan overtuigd dat dat belangrijk is. En zelfs als mensen er wel van overtuigd zijn dat het anders moet, kunnen ze in oude gewoonten vervallen. Je hebt elkaar dus nodig om samen opnieuw de 'ongeschreven regels' onder de loep te nemen en te besluiten of die nog wel van deze tijd zijn. Je hebt elkaar ook nodig om je aan goede voornemens te houden, elkaar te waarschuwen als iemand dreigt de fout in te gaan, of om te bedenken hoe je gezamenlijk gemakkelijker tot het gewenste gedrag kunt komen. Vanuit psychologisch perspectief is het te eenzijdig om alleen te kijken naar wat er verkeerd gaat en mensen te bestraffen. Je wilt elkaar ook helpen om 'het goede' te doen.'

Hoe vindt u dat er met het thema veiligheid omgegaan zou moeten worden in groepen? En is er verschil tussen bedrijven en gemeenschappen als een kerkgenootschap?

'Er zijn veel overeenkomsten tussen een kerkgenootschap en een bedrijf, zoals de werking van geschreven en ongeschreven regels en het bestaan van hiërarchie. Maar er zijn ook veel verschillen. Een groot verschil is dat werken in het bedrijfsleven maar over een deel van het menselijk leven gaat, en je ergens anders kunt gaan werken als je het niet naar je zin hebt. Het lidmaatschap van een kerkgenootschap beïnvloedt alle domeinen van het leven en vormt ook je sociale netwerk. Dat maakt de invloed ervan op individuen veel groter, en maakt het veel moeilijker om weg te gaan als je het niet naar je zin hebt. In zekere zin is dat dus een extra risico, omdat het mensen ertoe brengt dingen waar ze het niet mee eens zijn maar te accepteren. In een kerkgenootschap zou je dus nog meer dan op het werk alert moeten zijn op het gevaar van grensoverschrijdend gedrag.'

Hoe kunnen kerkelijke gemeenschappen volgens u het beste omgaan met dit onderwerp?

'Moeilijke thema's bespreekbaar maken lukt soms aan de hand van een toneelstuk, film of boek over

het onderwerp. Die zijn er inmiddels volop. Je hoeft dan niemand te beschuldigen, maar je kunt wel samen kijken of lezen en je vervolgens afvragen: zou dit ook bij ons kunnen gebeuren? Wat zouden we dan kunnen doen? Is dit wat wij willen?

Vorig jaar heb ik als voorzitter van een commissie van de Koninklijke Nederlandse Academie van Kunsten en Wetenschappen (KNAW) meegeschreven aan een advies over sociale veiligheid in de Nederlandse wetenschap. Dat deden we in de vorm van een reisgids waarin we beeldspraak hebben gebruikt: je kunt sociale veiligheid bevorderen door je als groep voor te bereiden op een tocht door gevaarlijk berggebied. Je weet dan van tevoren dat je samen bepaalde moeilijkheden moet overwinnen. De vraag is hoe je je daarop kunt voorbereiden, en hoe je elkaar kunt helpen veilig op de gewenste bestemming te komen. Veel van de knelpunten die we daar hebben beschreven gelden ook in andere situaties.

Verder is het verstandig ervan uit te gaan dat problemen rond sociale veiligheid ook in de eigen gemeenschap spelen, hebben gespeeld, of kunnen gaan spelen. Overal waar mensen zijn gaan dingen mis, niemand is immuun. Dus kun je dat maar beter accepteren, en voorbereid zijn om snel in actie te komen en mensen bij te sturen voordat de zaak escaleert. Net als bij het regelen van brandveiligheid moet je dus van tevoren risico's in kaart brengen, een plan maken, en ook af en toe 'oefenen' wat iedereen moet doen zolang er nog niets aan de hand is. In plaats van te hopen dat een nare situatie zich niet zal voordoen en je overvallen voelen als het toch zo blijkt te zijn.

Tenslotte is het belangrijk gedrag te scheiden van de persoon. Ook al heeft een persoon zich niet goed gedragen, dan nog kan de inzet van een interventie zijn het gedrag te veranderen zonder die persoon meteen buiten te sluiten. De angst voor buitensluiting maakt dat mensen hun fouten moeilijk toegeven en weinig openstaan voor kritiek. Meestal zijn ook slachtoffers of klagers er niet op uit een dader te beschadigen of te straffen. Zij willen vooral dat het onwenselijke gedrag stopt en wordt veroordeeld, zodat zij zich veilig voelen. Mensen die oprecht spijt hebben en hun leven willen beteren verdienen een herkansing. Zo kan de gemeenschap helpen het beste uit iedereen te halen, door ieder de kans te geven fouten te verbeteren.' <<

firma de hoop

tekst Yko van der Goot

Hapje hoop

Boeken over hoop uit de vorige eeuw – hebben die nog betekenis?

Het geloof, zegt God, waar ik het meest van hou, de liefde waar ik het meest van hou, is de hoop. Geloof, dat verwondert me niet. Liefde, dat is geen wonder. Maar de hoop, dat is bijna niet te geloven. Ikzelf zegt God, ik ben ervan ondersteboven.

– Charles Péguy, 1912

Want er is inmiddels veel hoop de bodem ingeslagen, dat wil zeggen 'helemaal vernietigd'. Volgens het Taaloket van Onze Taal heeft 'de bodem inslaan' oorspronkelijk te maken met een vat. Wilde je een vat openen dan moest de bodem vaak kapot geslagen worden, zodat de inhoud eruit kon stromen. En zoals een bodemloos vat vlot leegloopt, zo kan de voorraad hoop snel wegvloeien door bepaalde gebeurtenissen.

Sinds de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw is er veel gebeurd; veel hoop is vervlogen. Toch verscheen in 2002 een boek met de titel *Rituelen: speelruimte van de hoop*. Mooie titel. Een boek van psychologe Nel Jongsmatieleman. Had ik het ooit gelezen? Nee. Toch maar eens doen dan, want ruimte maken voor hoop kan geen kwaad in bange dagen.

Rituelen dus. Je hebt ze in soorten, in allerlei situaties. Het zijn symbolische handelingen waarmee 'een spel van de verbeelding' wordt gespeeld. Het spel biedt een ruimte waarbinnen je volgens afgesproken regels handelt, spreekt, gevoelens mag uiten. Als de vanzelfsprekendheid van het leven wordt verbroken, in situaties van onzekerheid en angst, kunnen we niet zonder rituelen. Ze helpen ons een nieuw, hoopvol perspectief te ontdekken. In het ideale geval wordt dat perspectief ook voelbaar en geeft het 'een symbolisch hapje van wat men hoopt'.

Godsdienstige rituelen hebben daarbij een extra dimensie, want het in stand houden van de hoop is de kernfunctie van geloof en godsdienst. Godsdienst is namelijk 'de hoedster van de hoop'. Dat zeg ik Nel Jongsmatieleman graag na. De liturgie is zo bezien een heilig spel, dat hoop geeft

aan zinzoekers en andere gewone mensen. Allemaal uitkijkend naar wat nog niet zichtbaar is, maar wel mogelijk. Samen spelenderwijs op weg naar een nieuwe werkelijkheid. Wat is mooier dan dat?

Maar hier slaat de twijfel toe, want we zien ook hoe godsdienst en geloof volledig kunnen vastlopen in een wreed machtsspel waarin voor verbeelding geen enkele ruimte meer is, of waarin verbeelding de trekken krijgt van waanbeelden. Er zijn plaatsen waar de hoop allang in het vat verzuurd is. We zien hoe godsdienst ook met de bijl kan zwaaien en zichzelf daarmee hopeloos de grond in kan boren. Kwaadaardig en volkomen nutteloos geworden. Het koesteren van de hoop is daarom van levensbelang. <<

Deze rubriek gaat over hoop. Want er is al genoeg ellende. Goede hoop, maar geen valse hoop. Hoop op beter: noem het verlangen.

Heeft u ook iets hoopvol gelezen, gezien of gehoord en wilt u het delen? Laat het weten via communicatie@ads.nl en het verschijnt zomaar in de volgende editie.

Regenboog- theologie

Hoe leest een queer de bijbel? Herkent hij/zij/...* zichzelf daarin?

tekst Aly Meijer

Gaat de bijbel eigenlijk ook over queers? Voelt een queer zich welkom en veilig als hij de bijbel leest? Het is goed zoeken in de bijbel naar queers en hun plek. Deze groep mensen wordt niet zo expliciet genoemd. Jezus sprak nooit over homoseksualiteit of over intersekse-personen. Iedereen moest maar passen in het hokje heteroman of heterovrouw. En als homoseksualiteit in de bijbel al ter sprake komt, gebeurt dat op een afkeurende manier. Intersekse- en transgender-personen komen al helemaal niet aan bod, terwijl zij er wel altijd geweest zijn. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel LHBTIQ+ers de kerk de rug toegekeerd hebben, omdat zij in de bijbel geen positieve plaats hebben en de kerk hún daardoor vaak de rug toekeerde.

Aly Meijer is predikant van de doopsgezinde gemeenten Arnhem en Zutphen

In de inaugurele rede *Ondertussen in de schuilhut. Een queer theologie van het thuiskomen* gebruikt Mariecke van den Berg het beeld van de hut om te pleiten voor het betrekken van een theologische ruimte op de ongemakkelijke grens tussen 'binnen' en 'buiten'. Wanneer hoor je erbij en ben je binnen, en wanneer niet? En wie bepaalt dat (voor jou)? De afgelopen twee jaar ben ik voorgegaan in Regenboogvieringen en heb ik pogingen gedaan de bijbel queer te lezen. Dat ging wonderwel goed. De eerste Regenboogviering op 3 oktober 2021 ging over de volgende bijbelteksten:

Hebben wij niet allemaal dezelfde vader, heeft niet één en dezelfde God ons geschapen? Waarom behandelen wij elkaar dan zo trouweloos en schenden wij

het verbond dat hij met onze voorouders sloot?

– Maleachi 2:10-16

Maar al bij het begin van de schepping heeft God de mens mannelijk en vrouwelijk gemaakt; daarom zal een man zijn vader en moeder verlaten en zich hechten aan zijn vrouw, en die twee zullen één worden, ze zijn dan niet langer twee, maar één. Wat God heeft verbonden, mag een mens niet scheiden.

– Marcus 10:1-16

God heeft de mens mannelijk en vrouwelijk gemaakt. En een op de negentig mensen is zowel mannelijk als vrouwelijk gemaakt. Wat God heeft samengebracht mag je niet scheiden, zegt de tekst. Operaties om een jongen-meisje of meisje-jongen te ontdoen van ofwel typisch mannelijke ofwel typisch vrouwelijke

eigenschappen, zijn medisch gezien vaak onnodig – dus zou je ze ook niet moeten uitvoeren. Zo kun je de tekst óók interpreteren. Wat God heeft samengebracht mag je niet scheiden. Zo las ik deze tekst tijdens de Regenboogviering. Heeft niet één en dezelfde God ons geschapen? Waarom zouden wij daar dan iets aan moeten veranderen? Omdat het lichaam dat afwijkt niet past in het beeld van mensen dat wij het meest gewend zijn?

De tweede Regenboogviering, 2 oktober 2022, werd gehouden in samenwerking met het Stads-klooster en de twee 'roze' koren het Herenakkoord en de Wilde Bessen. We volgden opnieuw het oecumenisch leesrooster.

Zondaars trekken hun zwaard en spannen hun boog, om zwakken en armen te doden, om af te slachten wie eerlijk hun weg gaan. Maar het zwaard dringt in hun eigen hart en hun bogen worden gebroken.

– gedeelte uit Psalm 37:1-18

We stonden in deze dienst dan ook stil bij het geweld dat queers wereldwijd nog steeds wordt aangedaan.

In Utrecht werd begin september vorig jaar voor het eerst de Utrechter Passion uitgevoerd. De première was tijdens het Festival Oude Muziek. Er is een nieuwe tekst geschreven op de muziek van de Johannes Passion van Johann Sebastian Bach. Die tekst gaat over het lijdensverhaal van LHBTIQ+ers. Er worden in deze Passion allerlei waargebeurde verhalen verteld over rechtzaken, martelingen en moorden die deze mensen hebben moeten ondergaan, en die plaatsvonden zowel

in het verleden als in het heden. Dat is niet fijn om te horen, maar het is wel de realiteit waar we vandaag de dag nog steeds mee te maken hebben.

Vandaag weten we maar al te goed van de folterdaden, steeds opnieuw overwint de moed, om het onrecht te verraden. O, mens, stel orde op zaken, laat de willekeur niet overwinnen. Maak al het leed openbaar, laat je niet bedriegen.

– gedeelte uit de Utrechter Johannes Passion

Er kunnen hier vele namen worden genoemd. Bijvoorbeeld die van Kleo Flores, een lesbische activiste, tijdens een bustocht verdwenen, ontvoerd, in Mexico. Men vond haar terug, gefolterd en in stukken gesneden. Mariella Franco, die streed voor meer vrouwenrechten en getrouwd was met haar vriendin, verging het niet anders. Aan dergelijke haatmisdrijven is tot op de dag van vandaag geen einde gekomen. Daarom:

Niets is volbracht.

Niets is volbracht, geen troost voor de gekwelde harten:

'De moordenaars vrij,' een zin die de pijn van de slachtoffers hoont. Waar zijn de redders, waar de kracht?

Wie leidt de strijd?

Niets is volbracht.

Te velen zijn dood.

Zijn tot zwijgen gebracht.

Ik wil daarom niet alleen stilstaan bij het geluk om in dit land en in deze kerk jezelf te kunnen zijn, waar dat gelukkig kan. Er zijn helaas nog teveel landen en kerken, ook in Nederland, waar dat nog níet kan.

We lazen eveneens uit Lucas 17, verzen 1-4. Deze tekst gaat over het feit dat er mensen zijn die anderen ten val proberen te brengen, zelfs willen ombrengen. Het zou beter zijn als degenen die daarvoor verantwoordelijk zijn met een molensteen om hun nek in zee werden geworpen, zegt Jezus. Maar meteen erna gaat hij over op het thema vergeving als de ander berouw toont. Want als je iemand met een molensteen om in zee zou gooien, dan ben je zelf geen haar beter dan de moordenaar en doorbreek je de vicieuze cirkel van geweld niet. Vergeef de ander dus, zodra deze berouw toont.

Ik vond het troostend om stil te staan bij deze teksten over (zinloos) geweld dat mensen wordt aangedaan, en die te lezen vanuit het perspectief van queers die tijdens hun leven vaak met geweld in aanraking komen. <<

Op 15 oktober 2023 is er in de Waalse kerk in Arnhem een regenboogviering. Voor meer informatie kijkt u op doopsgezinden.nl

Veel LHBTIQ+ers hebben de kerk de rug toegekeerd

Waar staan wij?

Van 15 tot 20 juni werd de assemblee van de Conferentie van Europese Kerken gehouden in Tallinn, Estland.

tekst Franka Riesmeijer

Oecumene in Europa

De Algemene Doopsgezinde Sociëteit is lid van de CEC en stuurde twee vertegenwoordigers, te weten Iris Speckmann en mijzelf. Het thema van de conferentie was *Under God's Blessing – Shaping the Future* (Met Gods zegen – de toekomst vormgeven). Dat thema draait om publieke theologie en de plaats van de kerk in de maatschappij. Welke rol spelen de kerken in Europa, welke rol willen wij spelen? Hoe nemen wij onze plek in in het publieke debat rond normen en waarden? Het waren vijf dagen vol gesprekken en ontmoetingen, met meer dan 250 mensen uit 114 kerkgenootschappen en drie vieringen per dag. Het was zoeken naar de balans tussen 'waar passen we bij elkaar' en 'waar verschillen we'. Ofwel: wat is onze gezamenlijke basis en waar kunnen we niet tot overeenstemming komen?

Voor velen van ons is de viering op zondagochtend een thuiskomen, een veilige haven. Tijdens de conferentie zaten we in een dienst waar we niets van herkenden, met drie mannen in uitgebreide outfits die met de rug naar ons toe baden tot een icoon van Jezus, en dames gekleed als moeder

Maria die zes-stemmig zongen... De theologie en de gekozen woorden waren echt anders dan wat wij op zondag horen. Met grote ogen keek ik mee, het had iets absurds. Maar het was natuurlijk hun normale manier van doen. Vervolgens zoekend naar wat wij delen, kwam ik uit bij dezelfde boeken die ons geloof leiden. Is dat genoeg om samen tot een visie te komen?

Te laat?

Om ons bij het gesprek te helpen waren vier sprekers uitgenodigd: Sviatlana Tsikhanouskaya, Wit-Russisch oppositieleidster; Hartmut Rosa, socioloog; Rowan Williams, voormalig aartsbisschop van Canterbury, en Zijne Heiligheid Bartholomeus, patriarch van de Oosters-orthodoxe kerk. Vooral de lezing van Tsikhanouskaya was buitengewoon indrukwekkend: in een land als Wit-Rusland blijven zij en anderen vreedzaam verzet tonen. Dat doen zij in broederschap, én, zoals zij benadrukte, in zusterschap. Ze blijft dit in het verscheurde land onder de aandacht brengen. Haar doorzettingsvermogen en het geloof in haar idealen vond ik heel inspirerend.

Hartmut Rosa sprak over het gehaaste Europa: onze status quo is groei. Meer, groter, beter. Wat je vandaag bereikt hebt is goed; morgen graag een beetje meer en overmorgen nóg een stapje verder. Dat is niet houdbaar, want onze aarde heeft maar zoveel te geven, en onze mentale gezondheid trekt het ook niet meer. Volgens Rosa is de volgende stap die we in onze maatschappij moeten zetten het zoeken naar resonantie. Niet harmonie, waarbij iedereen het volledig met elkaar eens is, maar ruimte voor ontmoeting en samenkomen. Teleurstellend aan zijn verhaal vond ik dat het vooral overkwam als te laat. Rosa liet de urgentie in zijn verhaal niet doorklinken; zijn vraag naar resonantie is niet langer voldoende.¹

Eenheid bewaren?

Het verhaal van Rowan Williams vormde het tegen-gif hiervoor. Hij sprak vanuit het bewustzijn van postkolonialisme, de voelbare klimaatcrisis en het serieus nemen van de zorgen van mensen. Het ging hem niet alleen om het herkennen en erkennen van de pijn, maar ook om het geven van hoop. Gelovige mensen kunnen het verhaal van hoop vertellen en dat is in onze tijd van groot belang. Kerken hebben bovendien vanuit het geloof de opdracht de stem te laten horen van al die mensen die geen stem hebben – armen, vluchtelingen, jongeren, zieken et cetera.

Als laatste hoofdspreker kwam patriarch Bartholomeus aan bod met een uiterst actueel verhaal. Wat stelt de oecumene nog voor en wat zijn onze woorden waard, als kerken zegening kunnen geven aan een oorlog zoals in Rusland gebeurt? Zijn oproep geen grote scheuring toe te laten was vooral gericht op de fundamentalistische kerken. Verschillen mogen onze eenheid niet in de weg staan, maar die eenheid staat aan orthodoxe kant wel onder druk. Zijn oproep was ook herkenbaar: verzet je tegen oorlogstaal, zorg voor de armen en minder-bedeelden.

Iets te delen

Behalve luisteren was er ook veel werk aan de winkel. In gespreksgroepen, workshops, bijbelkringen, informele ontmoetingen en vergadersetting werd het gesprek voortgezet. De zoektocht naar onze gedeelde rol in de maatschappij kreeg zo verschillende vormen. Een ietwat surrealistische ervaring voor mij was een bijeenkomst met mensen met een verschillende achtergrond. Daar wilden we uiting geven aan de vreugde die wij voelen bij het mogen delen van het evangelie. We zijn een uitzonderlijke

Geloven in de kracht van delen

organisatie: onze beweegredenen horen nooit te zijn 'groeï om de groeï', maar we doen wat we doen omdat we iets te delen hebben, of denken te hebben. Een schat om uit te delen, eeuwen van kennis, ervaring en wijsheid. En dat in een gesprek met een zeer gevarieerde groep, van de jonge vertegenwoordiger van oecumenische jeugd in Europa tot de iets minder jeugdige aartsbisschop van de Grieks-orthodoxe kerk in Groot-Brittannië, en van alles ertussenin. De verwoording waar we op uitkwamen was het mogen ontmoeten van de gereïncarneerde Christus in onze medemens. Ofwel: hoe de ander ons mag herinneren aan Jezus en zijn opdracht.

Elkaar serieus nemen

Het thema van de conferentie was een hoopvolle: we zijn geroepen een rol te spelen in de toekomst van Europa, en dat mogen we doen met Gods zegen. Het is ook een oproep om dit samen te doen, verwoord door de uitgenodigde sprekers en vormgegeven in de ontmoetingen. Maar er waren momenten dat ik verwonderd om me heen keek naar al die mannen in zwarte gewaden die eretitel na eretitel droegen, en me afvroeg wat ik daar als 'jonge' leek tussen deed. En dat namens een denominatie die niet bepaald aan dat soort titels doet. Er waren mensen die buigend op bisschop Williams afstapten, momenten nadat ik – als de millennial die ik ben – hem had gevraagd om een selfie. Was ik niet vooral de vreemde eend in de bijt?

Tegelijkertijd: de mensen die er waren geloven in de oecumene, geloven in de kracht van delen. Ze willen hun eigen kerk overstijgen, elkaar serieus nemen en zoeken naar waar we kunnen samenwerken. Dit heb ik als enorm inspirerend ervaren. Weliswaar vond ik het intimiderend om aan tafel te zitten met een aartsbisschop, maar we mochten hem bij zijn voor-naam noemen en hij en ik hebben een prettig gesprek gehad over onze liefde voor de piëta als kunstvorm.² Er werd fel gediscussieerd, vanuit de gedeelde beleving dat de oecumene ons aan het hart gaat. Het antwoord op de vraag welke rol wij als kerken mogen spelen in Europa komt hopelijk uit dezelfde sfeer: bereidheid tot ontmoeting, passie voor het geloof, de wens de ander te helpen en onze waarden om te zetten in actie. Deze grondtoon was in iedereen aanwezig, ongeacht denominatie, achtergrond, titel of uiterlijk vertoon. <<

¹ Iris schreef hier een goed stuk over voor de Raad van Kerken: raadvankerken.nl/nieuws/2023/06/als-een-auto-zonder-remmen

² Maria die haar overleden zoon vasthoudt, een vaak verbeeld tafereel

BOEK

bruut!

Groots en bombastisch

Brutalisme is de architectuurstroming waarvan de gebouwen eruitzien zoals ze klinken: bruut. Het Brutalisme is een stroming uit de jaren 50 tot 70 van de vorige eeuw. Het kenmerkt zich door grootse, bombastische gebouwen die vaak opgetrokken zijn uit gewapend beton, glas en staal. Het is een stijl waar je van moet houden – en over het algemeen doet men dat niet. Daar probeert dit boek verandering in te brengen. De kern bestaat uit de honderd brutoste gebouwen van Nederland. De schrijvers hebben een selectie gemaakt van de mooiste voorbeelden van het Brutalisme. Elk gebouw is voorzien van een beschrijving en verschillende kleurenfoto's. Dit wordt afgewisseld met verschillende themapagina's over onder andere kerkgebouwen, woningbouw, winkelcentra en de belangrijkste architecten van deze stroming. Uit het hele boek blijkt de grote voorliefde van de schrijvers voor deze bouwstijl. Het boek is doorspekt met vele hoogwaardige kleurenfoto's die zowel de

gebouwen als specifieke details weergeven. Het boek (formaat stoeptegels) is heerlijk om doorheen te bladeren. De verschillende grijs tinten die gebruikt zijn, gecombineerd met de foto's en ruwe snede van het papier, maken dat dit boek daadwerkelijk bruut voelt. Het Brutalisme zal voor velen een verguisde architectuurstroming blijven. Dit boek heeft er bij mij wel voor gezorgd dat ik er meer waardering voor heb gekregen. De volgende keer dat ik een bruut gebouw tegen kom zal ik toch even stilstaan, mijn hand tegen het beton leggen en net iets beter kijken naar de kleine details van deze grootse, overweldigende bouwstijl.

Wiebe Dijkstra

Bruut! Atlas van het Brutalisme in Nederland, Arjan den Boer, Martijn Haan e.a., uitgeverij W Books, € 59,95

tegenstellingen

Stedelijke analyse

'In zekere zin sprak hij beter Nederlands dan ik, omdat hij de betekenis van woorden aan den

lijve had ondervonden. Hij wist wat 'oorlog' betekende.' *Rotterdam* is in eerste instantie een ode aan de stad waarvan het het lastigst houden is, omdat je zo goed moet weten waar je moet zijn. Het is ook een ode aan inefficiëntie. Een aanklacht tegen regeltjes, gentrificatie, spreiding, nieuwbouw en bakfietsen. En daarnaast, en vooral, een prachtig en vaak pijnlijk beeld van Nederland. Met al zijn rafelranden van armoede en mensen in de verdrukking. Een analyse van hoe een moderne stad ontstaat, inclusief alle beleidsmisvattingen en mislukkingen – kortom van Nederlandse regeltjesdrift. Toch gaat het boek ook en vooral over mensen. De kruidenier op het plein waar de schrijver gaat wonen. De voormalig postbode – de man die beter Nederlands spreekt dan de schrijver – die met hem naar alle uithoeken van Rotterdam fietst om de stad beter te begrijpen. En Nadia, slachtoffer van de toeslagenaffaire. Het gaat over arm en rijk. Over de hoogste en chicste woontoren van Nederland die verrijst in één van de armste wijken van Rotterdam. Over tegenstellingen en de ongebreidelde drang tot vernieuwing, ten koste van alles. Ik dacht altijd dat het bombardement op Rotterdam de hele binnenstad wegvaagde, maar nu weet ik dat er een keuze aan te pas kwam. Er stond nog best veel overeind, maar het stadsbestuur zag het als een kans om helemaal opnieuw te beginnen. Helemaal opnieuw. Dat zou fijn zijn. Maar het kan zoveel inefficiënter. En mooier.

Kalle Brüsewitz

Rotterdam. Een ode aan inefficiëntie, Arjen van Veelen, uitgeverij De Correspondent, € 25,-

groots

Emotionele vergezichten

Vlak na Tors schoolexamens vertelt zijn moeder dat ze weet wie zijn vader is. Ze heeft geld gespaard. Daarmee kan Tor na zijn diploma-uitreiking op reis, naar het thuisland van zijn nog onbekende familie. Tegen de achtergrond van het indrukwekkende IJslandse landschap start Tor de zoektocht naar zijn vader. *Alles wat groots voelt* is een *coming of age-roman* en gaat over grote gevoelens. Gevoelens die zo wisselend en onvoorspelbaar kunnen zijn als het IJslandse weer, zeker in een puberbrein. Al helemaal wanneer er allemaal nieuwe dingen staan te gebeuren. Het ene moment blijkt Tors moeder hem zijn hele leven te hebben voorgelogen. Het andere moment zit hij in een warmwaterbron tussen de IJslandse rotsen te genieten van het uitzicht, want het mooiste meisje van het eiland zit in bikini naast hem. En, o ja, het landschap is ook mooi. Hebben we hier te maken met een gevoelig boek van het zoetsappige soort? Verre van. Zo weerbarstig als het landschap van IJsland is, zo ongepolijst en

stormachtig worden ook de gevoelens van Tor beschreven. Reine weet hoe ze Tors emoties kan ondersteunen door op het juiste moment een passend beeld op te roepen van het IJslandse landschap en het weer. Je kunt het natuurgeweld bijna voor je zien. De golven die tegen de kliffen slaan en de wind die aan je kleren rukt. Los van het grootse verhaal dat met een prijzenswaardig ingetogen toon op papier is gezet, heb ik veel zin gekregen om zelf eens naar het prachtig omschreven IJsland op vakantie te gaan!

Janneke Leerink

Bron: hoewashtopschool.com

Alles wat groots voelt (leeftijd 13+), Reine de Pelseeneer, uitgeverij De Eenhoorn, € 22,50

nieuw wiel

Behalve voor ons

Bottom-up kerk is een ronduit arrogant boek. De schrijfster lijkt zich niet bewust van het feit dat haar specifieke variant van het christendom niet De Kerk is, of dat er andere varianten bestaan. Het wiel dat zij opnieuw uitvindt

en met verve presenteert als nieuw en baanbrekend, is echter iets wat doopsgezinden al sinds mensenheugenis doen. *Bottom-up*. Toe zeg. Dat is gewoon een doopsgezinde gemeente. En dan niet alleen de twintigers. De onderbouwing van al het vol overtuiging beweerde is bovendien ronduit zwak. Een degelijke theoretische onderbouwing ontbreekt, en het aantal geïnterviewde twintigers is geenszins representatief, in getal noch denominatie.

Op de een of andere manier heeft Van Krimpen het idee dat twintigers enorm uniek en belangrijk zijn. Zoals in: 'Twintigers denken bottom-up, in die zin dat ze beginnen bij zichzelf en hun vragen en vervolgens 'omhoog' redeneren. Ik maak iets mee of heb een bepaalde vraag en wat heeft het geloof of God daar over te zeggen?' Inderdaad. Dat zou in het hoofd van een dertiger of tachtiger niet kunnen opkomen... Ik zou de recensie van dit boek ook in twee woorden kunnen samenvatten: 'ach ja'. En dan kijk ik er wat vermoeid, maar toch ook vertederd bij. Want dit besef ik sinds ik dit boek las: ik ben langzamerhand oud (en zuur) geworden. En als dit boek het alternatief is vind ik dat eigenlijk wel prima. Het boek is niet voor mij. Of ons.

Wieteke van der Molen

Bottom-up kerk. Zijn waar twintigers zijn, Tabitha van Krimpen, uitgeverij Kok Boekencentrum, € 20,-

De druppels bij de besproken items geven de waardering van de recensent weer. Die kan uiteenlopen van één druppel (niet best), tot vijf druppels (uitstekend).

In de rubriek media & cultuur verschijnen besprekingen van boeken, muziek, films, tentoonstellingen en andere culturele uitingen.

Naar een prachtig eiland

Op 1 mei 2023 ging pastoraal supervisor Marion Bruggen met vervroegd pensioen. Zij heeft veel betekend voor predikanten en voorgangers.

tekst Alex Noord

De afgelopen jaren was zij verbonden aan het doopsgezind seminarium als vertrouwenspersoon, coach en klankbord voor werkers binnen de doopsgezinde geloofsgemeenschap. Treffend werd over haar gezegd: 'Marion Bruggen heeft met haar supervisie en vele nascholingsmomenten mij mede op de been gehouden als predikant'. Een groter compliment is nauwelijks denkbaar.

Er wordt in deze tijd veel gevraagd van de professionaliteit van de predikant. In kleiner wordende gemeenten wordt de druk groter. Dat ervaren predikanten in hun werk. Meestal betekent het dat meer werk door minder mensen gedaan moet worden. Ook organisatorische taken komen steeds meer bij de predikant te liggen. Soms krijgen voorgangers en predikanten zelfs de schuld van de leegloop van de kerk. Die is merkbaar in het gebrek aan jonge mensen, het verlies van oudere leden, een kerkenraad die niet of nauwelijks meer volwaardig bezet kan worden. Daarnaast hebben kerk en predikant in maatschappelijk opzicht hun positie en aanzien verloren. Het tij zit kortom niet mee. Ook dat geeft onvrede. Al deze ontwikkelingen leiden niet zelden tot conflicten met de kerkenraad over bijvoorbeeld de inrichting van het gemeentewerk en de taak-

opvatting van de dominee. Met stressklachten, soms zelfs een burn-out, tot gevolg.

Wat goed is het dan dat er een achterwacht is en een luisterend oor. Dat luisterend oor werd in de afgelopen jaren geboden door Marion Bruggen. Zij was namens het doopsgezind seminarium beschikbaar voor individuele gesprekken met voorgangers en predikanten, leidde bijeenkomsten van groeps-supervisie, regelde de permanente educatie en gaf de verplichte nascholing aan nieuwe proponenten en jonge werkers in de kerk.

De meerdaagse supervisie-nascholingen, drie à viermaal per jaar, waren gericht op de professionalisering van de beroepsgroep en het versterken van praktische vaardigheden zoals hermeneutische, agogische, pastorale, communicatieve en myst-agogische competenties. De nascholingen werden georganiseerd rond een bepaald thema, zoals leiderschap, omgaan met conflicten, profetisch preken, bagage en ballast et cetera, waarbij theorie gecombineerd werd met praktijkervaringen van de deelnemers en het persoonlijk functioneren van de predikant. Het ging niet alleen om het verwerven van cognitieve kennis, maar ook om de reflectie op de eigen persoon om de beroepsrol vrijer en authentieker in te kunnen vullen.

foto Pexels - Pixabay

Dankzij humor kon je er weer even tegenaan

Belangrijk voor Marion Bruggen was de notie dat het steeds de persoon van de predikant zelf is die een belangrijk instrument is in het werk. Zoals ze vaak zei: 'Je bent het altijd zelf, je bent zelf het instrument.' Het werken en leren gaan nooit buiten de eigen persoon om. Een heldere beroepsidentiteit en een doorleefde theologie zijn dragende krachten in het werk. Wie anderen helpt om te groeien in gelovig leven, zal zich ook zelf bewust moeten zijn wat hem of haar doet groeien en inspireert. Of, zoals een rabbijns verhaal het verwoordt:

Een leerling kwam zijn meester bezoeken. Deze vroeg hem: 'Wat heb je geleerd?' De leerling antwoordde: 'Ik ben drie keer door de Talmoud heengegaan.' En de meester zei: 'Maar is de Talmoud ook door jou heengegaan?'

Marion Bruggen probeerde met creatieve werkvormen de kracht van de groep aan te boren. Zij was steeds gedreven om nog 'verborgen schatten' van collega's op te graven: talenten die soms wat verstopt waren. Zo herinnert zij zich dat iemand in het kader van leiderschap de opdracht kreeg om de groep van de ene kant van de zaal naar de andere kant te laten bewegen. Zorg dat ze allemaal met je meegaan – dat was de opdracht. De vrouw die de opdracht kreeg, ging staan en liet de aanwezigen een geweldige reis maken. 'We gaan op avontuur naar een prachtig eiland', zo sprak ze. 'Onze eerste stop is een zandplaat met zeehonden en een schitterende sterrenhemel. Wie gaat er mee?' Iedereen kreeg zin om mee te gaan. Een notoire dwarsligger wilde niet alleen achterblijven en kwam ook in beweging. Samen bereikte de groep de overkant van de zaal. Verleid door een prachtig verhaal. Wat een talent! Toch was de vrouw zich nog nauwelijks bewust geweest van haar kracht.

Er waren zoveel bijzondere momenten. Een avondviering die plaatsvond op Allerzielen tijdens een verplichte nascholing. Er was geen tijd voor voorbereiding. Kerkzaal De Luwte in Mennorode was bezet en een ander zaaltje leek ongeschikt voor een vieringmoment. Dus ging de groep naar buiten en zat iedereen onder een tentdoek op het terrein. Om de beurt werd de naam van een gemeentelid genoemd die er niet meer was en die had gesteund en geïnspireerd in leven en werk. Namen van

mensen werden in Gods licht gesteld. Iedereen werd stil, en zo werd met elkaar gevierd. Al improviserend. De volgende dag zei een collega: 'Als wij zo kunnen vieren zonder kerk, op iedere plek, met elkaar, dan is er hoop. We waren een team.'

Er waren ook nare, moeilijke momenten. Wanneer collega's in de gemeente uitgeblust raakten, leeggezogen werden, wanneer er conflicten waren en de predikant de gemeente moest verlaten, dan voelde je je machteloos. In sommige gemeentesystemen zit zoveel oud zeer, zulke hardnekkige patronen – daar breek je als predikant alleen niet doorheen. Soms moet er naar mogelijkheden gekeken worden om als predikant en gemeente uit elkaar te gaan met de minste schade. Voor zover dat mogelijk is. Hoe moeilijk ook, en vaak met zoveel pijn.

Of verdrietige momenten, wanneer predikanten te maken kregen met weerstand of lastige lieden. Het enige wat je als supervisor dan nog kunt doen is de ander helpen bij zijn of haar kracht te blijven. Bijvoorbeeld door een nascholing over lastpakken te geven; lastige lieden die je in iedere gemeente en kerkenraad tegenkomt. De mensen die onder je huid gaan zitten. Die het zo goed getroffen hebben met zichzelf, of in een kerkenraad macht gaan uitoefenen. Macht die ze in hun werk nooit hadden. Tijdens die nascholing werden tekeningen van cartoonist Peter van Straaten gebruikt. Onder meer een afbeelding van een narcist: een plaatje van een vrouw die naar haar man roept: 'Jan, kun je nog een keer vertellen wat je allemaal bereikt hebt!' Dat gaf lucht. En dankzij humor kon je er weer even tegenaan.

Dankbaar is Marion Bruggen voor al die bijzondere momenten en de vele mooie mensen die zij heeft ontmoet. Het heeft haar gesterkt in de overtuiging, naar de joodse filosoof Martin Buber, dat in ieder mens iets kostbaars te vinden is. Het is de opdracht van de mens, steeds opnieuw, om dat op het spoor te komen. Marion Bruggen heeft dat op een meer dan bijzondere wijze gedaan! <<

Alex Noord is rector van het doopsgezind seminarium

noot van de auteur
Voor dit artikel heb ik gebruik gemaakt van citaten van Marion Bruggen zelf, die ik in overleg met haar in het verhaal heb verwerkt.

Voor de vrede van de stad

tekst Marijke Laane

Wat kun je doen als kleine geloofsgemeenschap, als je het vredesgetuigenis wilt uitdragen in de grote stad?

Marijn Vermet en Iris Speckmann zetten de komende Vredesweek allebei een vredesevenement op in hun stad. Een vooruitblik.

Iris: 'Jeremia 29 stond recent op het rooster – Bid voor de vrede van je stad...'

Marijn: 'Ja, mooi, maar om wat voor vrede gaat het dan? Er zijn verschillende manieren waarop je met vrede bezig kunt zijn. Toen ik in Den Haag kwam werken kwam ik het pacifistisch gedachtengoed tegen en ontmoette ik mensen die nadachten over alternatieven voor de wapenleveranties aan Oekraïne. Maar ook mensen die werken aan innerlijke vrede via yoga, meditatie en contemplatieve kerkdiensten. En dan heb je nog de vrede tussen verschillende bevolkingsgroepen, de dialoog.'

Iris: 'Met de cursussen Geweldloos Communiceren die wij hier Almere aanbieden, zitten we daar een beetje tussenin. Je kunt vanuit je luie stoel wel nadenken over wereldvrede, maar je hebt er geen invloed op. Werken aan vrede met jezelf is misschien wel geboren uit defaitisme: het gevoel dat je geen invloed hebt op de wereld om je heen. Wij geven de cursussen vanuit het besef dat we de manier waarop we communiceren kunnen verbeteren, door de problemen die we met de ander hebben zó te bespreken dat de kans op ruzie kleiner wordt.'

Haagse Vredesbeurs

23 september 2023 | Paleiskerk achter het Noordeinde

Maak kennis met talloze organisaties die zich met vrede bezighouden. Woon een boeiende lezing bij. Doe mee met zingen, mediteren of schilderen. Bekijk de tentoonstelling. Laat je gezicht zien en je stem horen in een workshop.

Je kan komen wanneer je wilt en blijven zo lang je wilt. Natuurlijk zijn ook (klein) kinderen van harte welkom. Er is voor hen genoeg te doen. Zie website Haagsevredesbeurs.nl

Programma

10.30 – 10.45 | **Opening**
Door burgemeester van Zaanen en Marie-Lisette Derks van Brahma Kumaris.

Lezingen in de grote zaal:

11.00 – 11.45 | Manuela Kalsky
Oprichter NieuwWij en Bijzonder hoogleraar Karen Armstrong Leerstoel
Hoe gaan we met elkaar om?

12.00 – 12.45 | Fernando Enns
Hoogleraar Vredesheologie
Spirituality of peacebuilding

13.45 – 14.30 | Guido van Leemput
fractiemedewerker defensie SP
Hoe kunnen we ons verhouden tot de actuele situatie in Oekraïne

14.45 – 15.30 | Sharief Mohamed
Voorzitter Moskeebestuur en Ex-gemeenteraadslid
Verbinding in de stad

Workshops:

Vredevol Communiceren
11.00–11.45 en 12.00 – 12.45

Oefenen met de Dialoog, d.m.v. dialoogtafels
13.45 – 14.30 en 14.45 – 15.30

Mantra zingen
14.45 – 15.30

Vredesmeditatie
15.45–16.15

*Je kan de hele dag door schilderen en knutselen buiten in de tent. En er is nog veel meer te beleven. Laat je verrassen.

16.15 – 16.30 | Sluiting
Met muziek en ritueel

Je bent van harte welkom!

Toegang **Gratis**

Dat is weliswaar ook 'werk aan vrede, begin bij jezelf', maar wel van meet af aan in contact met de ander. Ons polarisatie-evenement in de Vredesweek zal daar een toespitsing van zijn.'

Marijn: 'Ja, jullie hebben een mooie focus en maken het heel praktisch. In Den Haag hebben we een paar kleinere geloofsgemeenschappen bij elkaar gebracht die allemaal warmlopen om aan vrede te werken en daar ook een traditie in hebben. Van daaruit zijn we gaan brainstormen over wat we samen zouden kunnen doen. Dat is een markt geworden, een beurs. We noemden het eerst een festival, maar met de situatie in Oekraïne klonk ons dat wat te enthousiast. Met het woord 'beurs' willen we vooral de informatieve kant benadrukken.'

Iris: 'De meeste doopsgezinde gemeenten worden steeds kleiner, maar het vredesgetuigenis dat van origine heel belangrijk is, blijft belangrijk. Zijn er volgens jou nog meer dingen die je als kleine geloofsgemeenschap in een grote stad kunt doen, bij wijze van vredesgetuigenis?'

Marijn: 'Nou ja, als je een gebouw hebt kun je een ontmoetingsplaats zijn in de stad, zoals bij jullie het Inloophuis. Dat werkt al vrede in de hand. Ik heb het vaak gezien: als kerken de deuren openzetten en verschillende mensen samen laten komen, worden er ontmoetingen gegeneerd. Dat is goed voor de verbinding in de stad, ook al is het in het klein. Verder kun je ook – op dat spoor zit ik in Den Haag – mensen opzoeken die de waarde van vrede delen. Ik vind het perspectiefrijk om samen te werken met groepen als de quakers, de Dominicus-gemeenschap – dat zijn de 'Huub Oosterhuis christenen' – en het Apostolisch Genootschap. Ik vind het vruchtbaar om juist met de kleinere gemeenschappen die ook bezig zijn met vrede, samen te werken, zodat je als partners gelijkwaardig bent. Zo verdwijnt je als kleinere gemeenschap niet als je samenwerkt met een grote gemeenschap, bijvoorbeeld de PKN.'

Iris: 'Ik vind het mooi dat jij zegt dat het Inloophuis werkt aan vrede in het klein. Dat raakt aan mijn stokpaardje: dat in steden alles steeds meer commercialiseert en de publieke ruimten, waar je elkaar als vanzelf tegenkomt, verdwijnen. Je hebt in steden de plekken van eerste orde, dat zijn de plekken waar mensen wonen, hun privé-domein. Daarnaast heb je plekken van de tweede orde, waar het geld wordt verdiend en het economisch gewin voorop staat. Maar plekken van de derde orde, de (semi-)publieke

De Vredesweek wordt dit jaar gehouden van 16 t/m 24 september en heeft als thema '(On)vrede en nu? Onze democratie onder druk'.

Zie o.a. paxvoorvrede.nl/vredesweek

De Haagse Vredesbeurs is een gezamenlijk project van leden van het Apostolisch Genootschap, de Brahma Kumaris (Spirituele Academie), de doopsgezinde gemeente Den Haag, Kerk en Vrede, de Haagse Dominicus, de Haagse Ekklesia, de Haagse quakers en de Haagse Verbindende Initiatieven.

Almere: ontmoetingsplaats in de stad

ruimten waar mensen elkaar gelijkwaardig en spontaan, zonder commercieel gewin tegenkomen, worden steeds schaarser.

Het Inloophuis wil zo'n plek zijn waar je geconfronteerd wordt met mensen van buiten je eigen sociale bubbel, met een andere mening, aan dezelfde tafel bij een kop koffie. Ik denk dat het belangrijk is om als geloofsgemeenschap een gebouw te hebben: een plek om samen te zijn, een plek die mensen op hun eigen moment kunnen opzoeken. Dat is volgens mij nodig om in je stad duurzaam aan vrede te kunnen bouwen. In Almere is het nog lastig om wat dat betreft met andere organisaties samen te werken. Ik heb de indruk dat een oudere stad – en zeker Den Haag, de stad die zichzelf neerzet als de stad van gerechtigheid en vrede – meer aanknopingspunten heeft voor samenwerking op dat gebied.'

Marijn: 'In Den Haag wordt inderdaad al veel georganiseerd. En we worden als doopsgezinden ook makkelijk gevonden. Anderhalf jaar geleden ontmoette ik een quaker op een symposium over moderne slavernij. Hij zei: 'Hé Marijn, jij bent doopsgezind, heb jij misschien zin om samen iets voor de Vredesweek te organiseren?'' Zo worden we als doopsgezinden bepaald bij onze traditie van vredesgetuigenis, nog voordat we daar zelf initiatief in nemen. Dat is mooi hè? <<

Voor meer informatie over doopsgezinden en de Vredesweek kijk op doopsgezinden.nl

Marco Blokhuis is als erfgoed-specialist voor het protestantisme verbonden aan Museum Catharijneconvent.

drieluik Aizo Betten | Museum Catharijneconvent

Leven doorgronden

In 1996 kregen alle doopsgezinde gemeenten de bekende blauw-rode zeefdruk met een portret van Menno Simons. **tekst Marco Blokhuis**

Die werd gemaakt door beeldend kunstenaar Aizo Betten (1938–2014) ter gelegenheid van Simons' vijfhonderdste geboortjaar. Het is vooral door deze prent dat de naam van Aizo Betten bekend is in doopsgezinde kring. Zijn er van deze prent vele exemplaren in omloop, in de vermaning van Rottevalle bevindt zich een drieluik waarvan maar één exemplaar bestaat. Een uniek stuk dus. Aizo Betten maakte het in 1964, een vroeg werk in zijn oeuvre en met herkenbare voorstellingen.

Het drieluik, geschilderd met olieverf op paneel, maakte hij op verzoek van hulppredikant Dam Jaarsma (1914–1991) voor de Vereniging van

Vrijzinnig Hervormden in Eastermar. De Vrijzinnig Hervormden hadden een eigen kerkzaal, een lokaal in de plaatselijke naaischool, waar het drieluik jarenlang heeft gehangen totdat het in de negentiger jaren verhuisde naar Rottevalle.

Betten was als zeventienjarige al in contact gekomen met Jaarsma. Tussen hen ontstond een vriendschappelijke band die later resulteerde in samenwerking. Behalve hulppredikant was Jaarsma ook Friestalig dichter en schrijver, verzamelaar van kunst, volkskunst en gebruiksvoorwerpen, en bovenal verzamelaar van volksverhalen. Verschillende boeken van zijn hand zijn dan ook door Aizo Betten geïllustreerd.

In 2014, bij de viering van de honderdste geboortedag van Dam Jaarsma, werd in Eastermar de tentoonstelling *Chique Getreurd* gehouden, waar het drieluik van Aizo Betten een belangrijke plaats innam. Voor die gelegenheid heeft Aizo Betten zijn kijk op het drieluik aan het papier toevertrouwd.

Erop is het leven van Jezus in drie scènes uitgebeeld, met de thema's liefde, delen en lijden. Op het linker paneel zien we Jezus als baby met zijn moeder Maria; in de optiek van Betten het symbool van onvoorwaardelijke liefde. Op het centrale paneel zien we Jezus die met uitgestrekte armen en handen het brood breekt en uitdeelt. Nadrukkelijk wordt het gebroken brood aangereikt aan de beschouwer van het drieluik als symbool voor het ideaal om alles eerlijk te delen. Op het paneel rechts schilderde Betten de lijdende Jezus, herkenbaar aan een doornenkroon. Anders dan de andere twee panelen is Jezus hier niet op de toeschouwer gericht, maar meer in zichzelf gekeerd en smekend naar boven kijkend. 'Als klacht, aanvaarding of toch nog een verlossing?' zoals Betten zelf verwoordde.

In gesloten toestand is een groot kruis te zien tegen een blauwe achtergrond; vanuit het hart van het kruis komen stralen als van een ster. Betten

schreef over deze voorstelling: 'Het drieluik kan misschien maar het beste worden gesloten, om ons tevreden te stellen met een voorstellingsloze voorstelling van het onvoorstelbare...' Of Betten in 1964 tevreden was over het resultaat is niet bekend, maar in 2014 schreef hij: 'Ik zie het nu als een ijdele, overmoedige poging om ook maar iets rond het wonder 'leven' te doorgronden.'

De thema's die in het drieluik naar voren komen heeft Aizo Betten waarschijnlijk goed besproken met Dam Jaarsma en zijn kring van Vrijzinnig Hervormden. Ze zullen ook goed aangesloten hebben bij de doopsgezinde gemeente Rottevalle waarmee goede contacten waren. Doopsgezind voorganger Sieb Kiestra, vanaf 1986 predikant in Rottevalle, ging dan ook wel eens voor in Eastermar. In de loop van de jaren 1980–1990 werd het aantal bezoekers zo klein dat men overwoog met de diensten te stoppen. Toen de vrijzinnige vereniging in Eastermar in 1991 definitief ophield te bestaan zocht men naar een goede bestemming voor het drieluik. Het werd aangeboden aan de doopsgezinde gemeente Rottevalle, waar het in de consistorie een veilige haven vond. <<

Heeft uw gemeente ook bijzonder erfgoed? Geef het door aan de Kunstcommissie van de ADS, info@ads.nl. Wellicht kan deze rubriek er aandacht aan besteden.

Dit jaar collecteert de ADS digitaal. Op de speciale collectepagina op de website vindt u een overzicht van de doelen van dit jaar.

U kunt via die pagina doneren door geld over te maken naar het in de omschrijving genoemde rekeningnummer (zoals u gewend bent), of via een QR-code. Deze QR-code scant u met de foto-app van uw telefoon.

Als uw e-mailadres bij de ADS bekend is krijgt u een persoonlijke betaallink in uw mailbox, als vervanging van de collectebrief. Vindt u dat handig voor een volgende keer, geef dan uw e-mailadres door aan de ADS.

Het collectedoel van komende maand

oktober Doopsgezinde Zending

De Doopsgezinde Zending zet zich in voor toerusting van mensen en het stimuleren van de geloofs- en gemeenteopbouw. Dat doet ze in Azië, Afrika, Zuid-Amerika en Europa. Op de website doopgezindezending.nl kunt u over de verschillende projecten lezen.

Samen ondersteunen we tien Indonesiërs die studeren aan de STAKKW, het doopsgezind seminarium in Pati. Een aantal volgt het Christian Education Program, de anderen studeren theologie. In Tanzania ondersteunt de Doopsgezinde Zending vrouwen die de opleiding tot pastor aan het Mennonite Theological College of Eastern Africa (MTCEA) volgen.

Onze voorzitter ds. Marijn Vermet is op uitnodiging toetreden tot de board van het MTCEA. In het voorjaar zal hij ds. Christien Duhoux-Rueb vergezellen wanneer zij in Tanzania workshops gaat verzorgen voor de vrouwelijke studenten aldaar. Bij de voorbereiding van deze reis wordt dankbaar gebruik gemaakt van het netwerk van Doopsgezind WereldWerk in Tanzania.

doopsgezindezending.nl

De website vindt u via doopsgezinden.nl/collecten, of door het scannen van de QR-code op deze pagina. Dan komt u direct op de juiste website.

U kunt de doelen steunen met een overschrijving op rekeningnummer NL19 ABNA 0243 4938 86 t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit Amsterdam, ditmaal o.v.v. 'collecte DZ'. U kunt ook uw persoonlijke QR-codes of de algemene code op de website gebruiken.

advertentie

Verdrietig, maar dankbaar voor alles wat zij voor ons heeft betekend, hebben wij afscheid moeten nemen van mijn lieve vrouw, onze moeder, schoonmoeder, oma en (schoon)zus

Rita Romeijn-Hogeweg

* Wormerveer 2 mei 1955 † Almere 25 juli 2023

Echtgenote van Gerrit Jan Romeijn

Mirjam en Jorrit Joshua, Emma

Paul en Amaia June, Ibai

Gerard en Jeannette

De crematie heeft inmiddels plaatsgevonden. Desgewenst kunt u nog een gift overmaken aan de Borstkankervereniging op rekeningnummer: NL54 INGB 0008 1481 15 t.n.v. St. Borstkankervereniging Nederland.

Amersfoortweg 11 | 1324 PE Almere
gj.romeijn@upcmail.nl

foto Jelle Waringa

tekst Franka Riesmeijer

Muziek is een belangrijk onderdeel van ons leven. Liedjes die je doen denken aan belangrijke momenten van je leven, samen zingen in de kerk, muziek waar je kippenvel van krijgt.

In deze column duiken we in wat muziek voor iemand betekent. Ditmaal het favoriete lied van ds. Jelle Waringa, voorganger van de doopsgezinde gemeente Schagen.

Welk lied is momenteel jouw tophit?

Free fallin' van John Mayer. Dat blèren wij, mijn dochters en ik, met zijn allen altijd hard mee. Het is eigenlijk van Tom Petty. We slaan alle drie aan op de live versie van John Mayer. Het is de afgelopen jaren bij ons een vader-dochter lied geworden. Het is een lekker lied en zingt makkelijk mee op een toonhoogte die we goed kunnen hebben. Gewoon een lekker nummer.

Welk lied uit je jeugd is nog steeds belangrijk voor je?

Ik ben een beetje blijven steken denk ik. Ik heb altijd veel naar Pink Floyd geluisterd, dat is wel een *golden oldie*. Er is een dubbel-album, genaamd *The Delicate Sound of Thunder*. Dat heb ik op aanraden van een vriend gekocht, zodat we het allebei hadden. We hebben toen besloten om een van die exemplaren in een kluis te leggen. Mocht het album ooit uit productie worden genomen en niet meer te krijgen zijn, dan hebben we het nog tot in eeuwigheid. Dat album heeft z'n status wel behouden.

Welk lied zou jij wel iedere zondag in de dienst willen horen en meezingen?

Eigenlijk wil ik dat niet. Niet iedere zondag, want dan werkt het niet meer ben ik bang. Misschien kan ik één uitzondering noemen. In Doopsgezind Leeuwarden, mijn moederkerk, zingen ze na de zegen *Hear, wy freegje no*. Dat is een ijkpunt van de dienst. Ik hou erg van experimenteren, van iets nieuws. In iedere dienst moet iets bekends zitten, maar ik zou ook graag zien dat iedere dienst een lied bevat dat we nog niet kennen. Huub Oosterhuis heeft voor mij een speciale plek. Hij is de woordkunstenaar die voor velen, ook voor mij, taal heeft gegeven aan het onuitsprekbare, aan het niet-uitlegbare, aan het wonderlijke geheim dat we God noemen. Bij een lied als *Zo vriendelijk en veilig als het licht* kan ik het vaak niet droog houden. Deze liederen vormen de basis van mijn geloofstaal waarin ik opgevoed ben.

Houd je van een melodie die we allemaal zó meezingen, of liever een die ge oefend moet worden?

Als je een goede pianist of organist hebt, is dat heel fijn. Ik kies bijna iedere dienst voor

een lied dat de gemeente niet zomaar meezingt. Dat vinden ze niet altijd leuk, maar anders blijf je zo in het kringetje van het bekende repertoire hangen.

Hoe wil je de muziek het liefst begeleid hebben? Met orgel, piano, of nog een ander instrument?

Een kwartet dat meezingt, of een beurtzang of voorzang doet – daar houd ik veel van. Als je ergens komt en die mensen zijn er, dan is dat fijn. Bij ons in de gemeente, in Schagen, hebben we de ene week een pianist en de andere week een organist, dus allebei. Ik heb het liefst de piano; een orgel kan soms wat bevreemdend zijn met een kleinere groep. <<

foto Ramon Phillippo

Veilig vertrouwen

tekst Kalle Brüsewitz

‘De kans op brand is heel klein, toch accepteert iedereen het nemen van preventiemaatregelen’

Ineke van Dongen (1952) is lid van het kernteam van Veilige Kerk en werkte veertien jaar voor het Meldpunt seksueel misbruik in de kerk.

Wat is Veilige Kerk?

‘Veilige Kerk is een kennisplatform, opgericht door drie verschillende meldpunten waaronder SMPR. Dat staat oorspronkelijk voor Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties. In 2014 werd de naam veranderd in Meldpunt seksueel misbruik in de kerk. De doopsgezinde broederschap valt daaronder. De drie meldpunten wilden vooral dat het beschikbare preventiemateriaal breder werd gedeeld. Daardoor kwamen ze samen. Inmiddels is Veilige Kerk een zelfstandige stichting.’

Wat wordt verstaan onder grensoverschrijdend gedrag?

‘Dat is gedrag waarmee je de grenzen van een ander overschrijdt zonder dat diegene daar toestemming voor heeft gegeven. Het gaat dus niet alleen om aanranding en verkrachting, maar ook om ongewenst aanraken, te dichtbij komen, je stem verheffen, schelden, het schenden van vertrouwen – noem maar op.’

Wat wil Veilige Kerk voor elkaar krijgen?

‘We willen ons actief inzetten voor cultuurverandering en daarbij aansluiten bij het landelijk

programma van regeringscommissaris Mariëtte Hamer. Zij constateerde dat misbruik helaas geen incident is, maar structureel onderdeel van onze cultuur. Een cultuurverandering is dus nodig en die willen wij ook. Want kerken zijn niet bijzonder, ze zijn onderdeel van de maatschappij.’

Het is wel een vergaande uitspraak van Hamer, toch?

‘Ja, dat is het zeker, maar ik snap heel goed wat ze zegt. Het komt teveel en te vaak voor om nog van incidenten te kunnen spreken. Het is helaas diepgeworteld. En kerken zijn geen uitzondering.’

Kerken genieten veel privileges en wettelijke uitzonderingen. Is dat niet omdat ze anders zijn dan andere organisaties?

‘Waarom? Ze zijn net als iedere andere club onderdeel van de maatschappij. Toch is er wel een interessant verschil. Er is onderzoek gedaan naar wat mensen als grensoverschrijdend gedrag zien. Dan gaat het van ‘de hand op het been’, of ‘de arm om de schouder’ en ‘langdurig staren’ tot aan aanranding en verkrachting. Juist mensen met een kerkelijke verbinding benoemen handen op benen, armen om schouders, aanstaren, nafluiten en dergelijke in mindere mate als grensoverschrijdend gedrag dan mensen die aangeven niet kerkelijk actief te zijn.’

Dat is best schokkend, vind ik. Juist binnen een kerk zou je je veilig moeten kunnen voelen, zeker als de grote boze buitenwereld die veiligheid niet biedt.

‘Het is overigens niet zo dat grensoverschrijdend gedrag binnen kerken veel meer voorkomt, of dat kerkelijke gemeenschappen persoonlijke grenzen niet respecteert, maar je hebt gelijk. Mensen zijn kwetsbaar en een (kerkelijke) gemeenschap zou een plek moeten zijn waar veiligheid voorop staat. Het is daarom heel belangrijk dat kerken er meer aandacht voor krijgen. Dat hopen wij te bereiken, bijvoorbeeld door in te zetten op preventie.’

Noem eens voorbeelden van die preventie?

‘Omstanders spelen een belangrijke rol. Hoe spreek

je iemand aan die zich schuldig maakt aan grensoverschrijdend gedrag? Dat aanspreken is natuurlijk heel lastig, want binnen gemeenschappen – zeker de over het algemeen kleine doopsgezinde gemeenschappen – kent iedereen elkaar. Maar dat aanspreken is echt heel belangrijk. Cijfers wijzen uit dat in 42% van de gevallen het grensoverschrijdende gedrag stopt als een ander zich ‘ermee bemoeit’. Dat zijn significante aantallen.’

Speelt het geloof hier een actieve rol, of gaat het om iets anders?

‘Het is niet zo dat mensen met de bijbel in de hand denken zich meer te kunnen permitteren. Het gaat om de kracht, en de zwakte, van de gemeenschap. Grensoverschrijdend gedrag heeft altijd gevolgen.’

veilige kerk

Niet alleen voor degene die het overkomt. Iemand die het merkt heeft altijd te maken met zijn of haar positie in de gemeenschap. Wat zet je bijvoorbeeld op het spel als je intervenueert en het aan de kaak stelt? Bovendien is het grensoverschrijdende gedrag vaak gelaagd; meer dan simpelweg een slechterik die doelbewust een ander wat aandoet. Binnen kerkelijke relaties gaat het vaak om vertrouwen en het met elkaar delen van diepe levensvragen, inclusief alle emoties en gevoelens die daarbij horen. Wat kan daar niet allemaal uit ontstaan...?’

Welke rol speelt hiërarchie?

‘Dat speelt wel een rol, maar vooral in hoe het grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Vaak is er sprake van een bepaalde gezagsverhouding tussen dader en slachtoffer, maar die is niet altijd vastgelegd. Het gaat echt niet altijd om een predikant en een gemeentelid, of om een kampleider en een kind. Grensoverschrijdend gedrag gebeurt op allerlei manieren en op allerlei plekken, tussen mensen die op allerlei manieren met elkaar in verbinding staan.’

Dus als doopsgezinden stellen dat grensoverschrijdend gedrag bij hen niet voorkomt omdat er geen hiërarchie is, is dat onzin?

‘Ja, absoluut. Het is zelf een gevaarlijk uitgangspunt, omdat het schijnveiligheid creëert. Het doet echt geen recht aan de praktijk. Een pastor of predikant en een gemeentelid hebben per definitie een ongelijke afhankelijkheidsrelatie.’

Wat kunnen we doen?

‘Praat erover. Veilig gemeente-zijn begint met preventie. Nog ver voordat er dingen gebeuren – en daar hebben we meldpunten voor – gaat het erom dat je met elkaar bespreekt welke grenzen er zijn, en hoe je met elkaar om wilt gaan. In een gemeenschap waar over elkaar geroddeld wordt bijvoorbeeld, kun je niet verwachten dat iemand een kwetsbaar verhaal deelt. Veiligheid begint met respect en openheid. Probeer open en eerlijk naar elkaar te zijn. Praat met elkaar en probeer zo een cultuur te creëren waarin mensen hun grenzen durven aan te geven en zich durven uit te spreken als ze iets zien of horen wat niet door de beugel kan.’

Probeer ook er specifiek aandacht aan te besteden. Er zijn heel veel werkvormen en manieren om het onderwerp seksuele veiligheid onder de aandacht te brengen. Maak daar gebruik van. Neem de leiding als predikant of pastor, of als kerkenraad. Pak die verantwoordelijkheid en ga ermee aan de slag.’

‘Kerken zijn geen uitzondering...’

Als het om die verantwoordelijkheid gaat, wat zijn dan concrete zaken die geregeld moeten zijn?

‘Ik neem aan dat iedereen die binnen jullie gemeenschap een functie heeft een VOG (verklaring omtrent gedrag) moet kunnen overleggen?’

Nee, bij veel gemeenten niet.

‘Dat lijkt me wel belangrijk. Ik snap de bezwaren, zeker binnen kerkgenootschappen. Het aloude idee van vertrouwen, loyaliteit en het feit dat mensen een tweede kans verdienen – ik snap het. Maar een VOG zegt niks over vertrouwen. Het is een basisdocument dat je gewoon moet hebben. Dat ben je verplicht aan iedereen die zich binnen je gemeenschap veilig moet kunnen voelen. De kans dat je bij een brand betrokken raakt is één op zestig; toch maken we al onze gebouwen brandveilig en hebben we BHV-ers in dienst, terwijl we weten dat je daarmee brand niet kunt voorkomen. Ter vergelijking: de kans dat je te maken krijgt met grensoverschrijdend gedrag is één op acht.’ <<

Meer informatie over Veilige Kerk, SMPR en andere zaken aangaande veilige gemeente, is te vinden op doopsgezinden.nl/organisatie/persoonlijke-dienstverlening/seksueel-misbruik-smpr/

Prikkel uw zintuigen bij Mennorode

Midden op de Veluwe

Word wakker in de kalmte van het bos. Geniet van een heerlijk ontbijt en trek er op uit. Ontdek de Veluwe per fiets of te voet. Kom uzelf en uw fiets opladen terwijl u geniet van een heerlijke lunch. U wordt altijd gastvrij ontvangen bij Mennorode! Ontspan in onze gezellige bar of op het sfeervolle terras. Laat u verrassen door onze chef. Dineren in ons a la carte restaurant betekent genieten van heerlijke gerechten veelal bereid met lokale ingrediënten.

Kortom een bezoek bij Mennorode staat garant voor een gastvrij, puur bezoek.

HOTEL MENNORODE

Apeldoornseweg 185 8075 RJ Elspeet
Telefoon 0577 498111 www.mennorode.nl

Boek via onze website met 12% korting

- Geniet van rust en ruimte
- Per fiets of te voet genieten van de Veluwe bossen, direct vanaf het hotelterrein
- Onder vermelding van “advertentie doopsgezind” bij het boeken, ontvangt u een voucher voor een gratis consumptie.

U kunt telefonisch reserveren via 0577 498 111, of extra voordelig met 12% korting via www.mennorode.nl.

Buitengoed Fredeshiem

Het in 1929 opgerichte broederschapshuis ligt in een prachtig natuurgebied van 14 ha en onderscheidt zich door uitbreiding met pannenkoekenboerderij De Huiskamer. Deze gerestaureerde boerderij is geopend van 12.00 tot 20.00 uur, in het hoogseizoen alle dagen. De authentieke details zijn intact gebleven. Zo is in de voorkamer een bedstee ingericht als speelkamer voor kinderen. De bezoeker kan er volop genieten van pannenkoeken met (h)eerlijke en lokale producten.

De mogelijkheden op Buitengoed Fredeshiem zijn zeer divers: van stilleretraite en yoga tot een fantastische huwelijksdag of afscheidsmoment van een dierbaar persoon. Ook de omgeving is afwisselend. Zo wordt de bezoeker langs het Inspiratiepad van 2 kilometer geïnspireerd door teksten van dichters, schrijvers en theologen: *Al het werkelijke leven is ontmoeting.*

Het gastvrije broederschapshuis verwelkomt u graag!

Tijd voor ontmoeting

Buitengoed Fredeshiem | Eiderberg 2 | 8346 KJ De Bult (bij Steenwijk)
0521 535 100 | info@fredeshiem.nl | fredeshiem.nl

Speelbal op de golven

Veilige haven?

*Soms daalden zij af naar zee,
gingen sloop en bevoeren het
wijde water*

tekst Wieteke van der Molen

De zee is de bijbel ten diepste wezensvreemd. De zee leeft vooral in oude verhalen, in scherven van mythes uit een andere cultuur – halfbegrepen overgenomen en gestrand in tussenzinnen die niemand meer helemaal kan plaatsen. Het is niet dat de zee niet bestaat; de bijbel is niet achterlijk: de zee is er. Maar in de bijbel is de zee vooral daar waar land ophoudt. En dus wordt de zee voornamelijk genoemd als grens of als plaatsaanduiding.

En er is de schaduw van de zee in grote verhalen. Verhalen waarin nog een onderstroom te horen is van oude mythen, waarin de Zee de oervijand van al het goede en goddelijke is. In die oude

mythen is de Zee chaos zelf, grillig, levensgevaarlijk. Een bedreiging van alle orde. Verhalen over een strijd op leven en dood, tussen schepping en chaos, God en Zee. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de weerspannige profeet Jona de zee op vlucht in een poging te ontsnappen aan Gods plan. Maar in de bijbel wint God van de zee, altijd. God die het water beheerst, die de Rode Zee splitst zodat het volk op het droge (op het land) kan oversteken. De bijbel houdt niet van natte voeten. De bijbel heeft het gewoon niet op de zee. Die is vreemd, ver weg, levensgevaarlijk. Onnatuurlijk bijna. Iets waar je je het beste niet waagt. En zo ontbreekt ook eigenlijk iedere taal voor storm, zee, hoog water, eb, vloed. Zeemansmetaforen zijn schaars.

Van alle teksten waarin de zee voorkomt is Psalm 107 me het liefst, omdat die de verhouding tussen God en zee zo wonschoon en onbewust laat zien. De psalm is eigenlijk een lofzang, of oproep tot lofzang op de Heer. Het refrein luidt:
Laten zij de HEER loven om zijn trouw, om zijn wonderen aan mensen verricht.

Dat refrein wordt steeds voorafgegaan door verhalen over hoe de mens in grote problemen is gekomen en uiteindelijk door de Heer wordt gered. Alle coupletten beginnen met 'soms' en dan volgt een grote bedreiging, zoals eindeloos zwerven door de woestijn, slavernij, of een lichtzinnig leven. En dan, uit het niets, staat er:

23 *Soms daalden zij af naar zee,
gingen sloop en bevoeren
het wijde water,*

Door de herhaling van het woord 'soms', en omdat dit al het vierde couplet is, voelt de lezer direct dat het niet zo'n slimme actie is, dat afdalen en sloopgaan. Beter doe je dat niet, dat voel je aan je water. Het vervolg maakt het nóg interessanter:

24 *ze zagen de daden van de HEER,
zijn wonderen op de oceaan.*
25 *Hij sprak en ontketende storm,
hoog zweepte hij de golven op.*

Dit is een spoortje oeroude mythe, met als onderstroom de vraag: Wie is de baas, God, of de zee? Psalm 107 is heel duidelijk. Storm, hoge golven – dat zijn de daden van de Heer. Dat zijn wonderen die hij doet. De Heer is de baas, zonder hem golft het niet. Tegelijkertijd heeft het ook iets speels, alsof de Heer in en met de golven aan het spelen is. Als een klein kind in zijn eigen branding.

Als psalm 107 fijntjes uit de doeken doet wat de gevolgen van die wonderen en daden zijn voor de domme sloopgaande mens, wordt het ingewikkelder:

26 *Zij stegen tot aan de hemel,
vielen neer in de diepte,
hun maag keerde om van
ellende,*
27 *ze tolden en tuimelden als
dronkaards,
alle kennis baatte hun niets.*

Je wordt er al zeeziek van als je het leest. En dan dat 'alle kennis baatte hun niets'. Dat letterlijk en figuurlijk teruggeworpen worden op je eigen onmacht – dat doet zeer. Dat ontregelt en vervreemdt. Een speelbal op de golven van een spelende, machtige, wonderlijke God.

28 *Ze riepen in hun angst tot de
HEER –
hij leidde hen weg uit vele
gevaaren,*
29 *hij bracht de storm tot zwijgen,
de golven gingen liggen.*

30 *Het verheugde hen dat de zee
tot rust kwam,
hij bracht hen naar een veilige
haven.*

En daar heb je het. De bijbelse paradox van een almachtige God. Als hij de grote overwinnaar is, de baas van het Al, zelfs over de zee... dan is hij ook de Grote Veroorzaker van elk menselijk lijden. En dan ben je voor redding dus afhankelijk van dezelfde God als degene die je in die ellendige storm heeft doen verzeilen. Lekker dan. Dat krijg je ervan, van een almachtige God. Die krijgt ook altijd iets wispelturigs, iets grillig ongemakkelijks. Hij kan zomaar vergeten wat het effect van zijn almacht is en jou in gevaar brengen. Onbedoeld misschien, maar daarom niet minder gevaarlijk. En dan maar bidden en hopen dat hij je hoort en toegenegen is. Voor je het weet zing je een lofzang.

Loof God, want hij brengt je naar een veilige haven. Ja. Maar wel nadat hijzelf – o wonder, o grote daad – de storm opzweept die jou bijna doet verdrinken. En na de smeekbedes die weer tot bedaren brengt. Zo heeft deze God, deze Zee-bestrijder, kenmerken overgenomen van de Zee uit de oude mythes. Iets grilligs, iets chaotisch, iets waarvoor je op je hoede moet zijn. Waar je beter bij wegblijft als je leven je lief is. God de Redder uit alle nood... als hij niet per ongeluk buiten aan het spelen is, met zijn golven. <<

colofon

Mondig is een uitgave van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit (ADS) en verschijnt zes keer per jaar. Het blad wordt tegen een vrijwillige bijdrage toegezonden aan alle leden van doopsgezinde gemeenten. Vrienden en belangstellenden die het blad willen ontvangen, betalen € 40,- per jaar. U kunt zich opgeven via de contactgegevens in dit colofon. U kunt uw bijdrage overmaken op NL19 ABNA 0243 4938 86 t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit onder vermelding van 'Mondig 2023'.

Hoofredactie Kalle Brüsewitz
Eindredactie Marijke van Duin
Redactie Carolien Cornelissen, Yko van der Goot, André Maris en Franka Riesmeijer
Ontwerp & opmaak Susan de Loor – Kantoordeoor Haarlem
Druk GBU media | Urk
Advertenties Kalle Brüsewitz
Oplage 5.000
Papier Maxi Offset FSC-mix credit gecertificeerd
Contact redactie & adv. Singel 454 | 1017 AW Amsterdam 020 623 09 14 communicatie@ads.nl doopsgezinden.nl
Abonnement groot letter CBB 0341 565 477 of klantenservice@cbb.nl
Het volgend nummer van *Mondig* verschijnt eind oktober. Reacties voor 'ingekomen' vóór 1 oktober inleveren. Brieven dienen kort en zaakgericht te zijn. De redactie behoudt zich het recht voor om bijdragen in te korten of niet op te nemen.
© ADS 2023

Behou- den aan- komst?

Wie kan beter schrijven over het thema 'veilige haven' dan een schipper en predikant?

Maar veilige havens zijn in feite noodoplossingen. Natuurlijk begrijp ik wel dat geloofstaal vaak gebruikmaakt van beeldspraak. Vooral als er over God gesproken wordt vliegen de metaforen je om de oren. Maar de Eeuwige verdraagt zich slecht met de beperkingen van de begrenzende verbeelding. En soms gaat de verbeelding ook nog aan de haal met de werkelijkheid.

Zo kwam ik, diverse artikelen en preken tegen waarin God een veilige haven wordt genoemd. Op het eerste gezicht een vertrouwenwekkend beeld, maar wel met de nodige kanttekeningen. Allereerst kom ik dat beeld niet in de bijbel tegen. God is geen veilige haven! In psalm 107 wordt wel gezongen over angstige mensen die tot de Heer riepen en die door diezelfde Heer naar een veilige haven werden gebracht.

tekst Andries H. Bakker

foto Ricky Esquivel

Prachtig hoor, maar bedenk dat een veilige haven een noodoplossing is voor schepen die, om welke reden dan ook, een schuilplaats zoeken. Alleen in dat geval bestaan er veilige havens, want een haven is alles behalve een veilige plaats! De kroegen, goktenten en meiden van plezier zijn uit op je geld, de duistere onderwereld probeert je te verleiden, en het gevaar van geronseld worden – over slavernij gesproken! – voor 'verkeerde' schepen is levensgroot.

Natuurlijk, een haven kan een schuilplaats zijn, een plaats om te lossen en te laden, biedt rust en ontspanning, is nodig voor de bevoorrading van brandstof en leeftocht, is een plek waar je ervaringen en kennis kunt delen.

Maar dat alles altijd met het oog op het vertrek. Om, zoals de oude woorden van 'Ik voel de winden' leren, met vernieuwde levensmoed de haven uit te zeilen.

Toen ik vijftig jaar geleden voor het eerst het zeegat uit zou varen, kreeg ik van een oudtante een kaart met tekst toegestuurd. Ik vond het wel een heel vrome tekst, maar de kaart heb ik nog steeds in bezit. Tegeltjeswijsheid, zullen sommigen denken. Of geloofstaal, om iets wat mensen beweegt vast te houden? 'God heeft nooit een kalme reis beloofd, maar wel een behouden aankomst.'

Veilige haven? <<

Andries H. Bakker is emeritus predikant